

“Tabita”: Prvo baptističko udruženje sestara u Zagrebu (1937.-1946.)

Davorin PETERLIN

Teološki fakultet “Matija Vlačić Ilirik”, Zagreb

dpeterlin@yahoo.com

UDK: 286: 255

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. 9. 2007.

Prihvaćeno: 11. 10. 2007.

Sažetak Članak istražuje nastanak i djelovanje Sestrinskog udruženja “Tabita” pri Baptističkoj crkvi Zagreb 1937. Ključnu ulogu u osnivanju “Tabite” imala je Ruskinja Lidija Kalmikova iz Beograda. Prva predsjednica “Tabite” bila je Janja Baluban, a uz nju su važne zagrebačke Ruskinje Aleksandra Švast i Aleksandra Filipović. Druge istaknute baptistkinje ovoga razdoblja bile su Rozi Lovrec, Fani Lovrec, Katarina Gasteiger, Beti Bajš, Jozefina Vincetić, Marija Bistrović i Paula Dudović. Članak se osvrće na ustroj i pravila Udruženja, ključne događaje, djelatnosti, sastanke, propovijedi, teološka obilježja, posjete sestrinskim udruženjima u Hrvatskoj i prije i tijekom Drugoga svjetskog rata te kasnije nerazjašnjeno zamiranje Udruženja.

Prikaz pruža uvid u značajan aspekt djelovanja manjinske vjerske zajednice u Zagrebu. U istraživanju su korišteni svi postojeći izvori, kako pisani (zapisnici, pisma, izvješća, članci) tako i usmeni (sjećanja, razgovori) te fotografije.

Uvod

Prvi su se baptisti pojavili u Hrvatskoj u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća¹ a u Zagrebu postoji baptistička zajednica od posljednjeg desetljeća toga stolje-

¹ J. D. Hopper, *A History of Baptists in Yugoslavia: 1862-1962*. Doktorska disertacija. Forth Worth: Southwestern Baptist Theological Seminary, 1977.; Josip Horak, *Baptisti: povijest i načela vjervanja*. Zagreb: Duhovna stvarnost, 1989.; Stanko Jambreč, *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni Institut, 2003.; Juraj Kolarić, *Povijest kršćanstva u Hrvata, 2. dio - Kršćani na drugi način (Heterodoksne kršćanske zajednice, sljedbe i vjerski pokreti)* 2004. Najiscrpniji izvor o povijesti baptista je Ruben Knežević, *Pregled povijesti baptizma na hrvatskom prostoru. Priručnik za interaktivnu obuku u vjeri*. Osijek: Baptistički Institut, 2001.

ća.² Nakon stagnacije tijekom Prvoga svjetskoga rata baptistički rad u Zagrebu je obnovljen doseljavanjem baptista iz drugih krajeva Hrvatske, a posebno 1927. dolaskom u Zagreb Vinka Vaceka koji je od 1922. vršio dužnost predsjednika Saveza baptističkih crkava u Kraljevini SHS i kasnije Jugoslaviji. Otvaranjem novih baptističkih crkava i njihovim rastom s vremenom se ukazala potreba za ustrojanjem rada unutar baptističkih crkava koja bi okupljala baptističke vjernice oko pitanja i oblika djelatnosti od posebnog zanimanja ili značaja za njih.

Nakon kraćeg prikaza šireg konteksta početaka ženskoga (odnosno sestriškoga) rada u Hrvatskoj i Jugoslaviji, ovaj se članak usredotočuje na nastanak i razvoj ženskoga rada u Baptističkoj crkvi Zagreb (BCZ), glavne protagonistice, ključne događaje i djelatnosti, nevolje tijekom Drugog svjetskog rata te neobjašnjivo privremeno zamiranje toga rada nakon konca Drugog svjetskog rata. U prikazu rezultata istraživanja korišteni su svi postojeći izvori, kako pisani (zapisnici, pisma, izvješća, članci) tako i usmeni (sjećanja, razgovori) te fotografije.

Lidija Kalmikova i ženski baptistički rad u Jugoslaviji

Ženski baptistički rad u bivšoj Jugoslaviji postojao je u stanovitom obliku među baptistima njemačke i slovačke narodnosti već u ranim dvadesetim godinama dvadestoga stoljeća.³ Poticaj na razvijanje ženskoga rada u cijelom Savezu dala je i Emma Geraldine Gill,⁴ žena europskog predstavnika FMB-a dr. Everetta W. Gilla (starijega)⁵ (1869-1958), koja je misijski djelovala u Rumunj-

² O počecima baptističkog rada u Zagrebu vidi u "Počeci baptističke crkve u Zagrebu 1870.-1921," *Časopis za suvremenu povijest* 2 (2006): 523-548, također u članku "Baptistička crkva u Zagrebu: Rane godine (1921.-1927)" koji je u pripremi.

³ Misijski časopis njemačkih baptista u Jugoslaviji *Evangeliumsbote* od samog je početka objavljivao rubriku "Sestrinski pozdrav". U broju 1 iz 1924. spominje se Udruženje žena i djevojaka. Žena Jozefa Turoczija, koji je pionir baptističkoga rada među Slovacima, piše: "Želimo da budemo miomiris Gospodu (Jn 12,3) kao onaj u Betaniji. Pozivamo sve žene i djevojke da odvoje 5 din. za ženski rad."

⁴ Postojeći pisani izvori nigdje ne navode njezino ime. Ono se nalazi tek u Truettovu životopisu na španjolskom, Gabino Fernandez, "Everett W. Gill," http://www.clie.es/?page=shop/author&author_id=154&ps_session=12ce703400046e0b6ab7ca74098b062a, pristup 31. listopada 2007.

⁵ Postojao je i mlađi Everett Gill (1901-1954) koji je također bio baptistički pastor i misionar u Europi premda nije jasno jesu li bili u kakvom rodbinskom odnosu. On se oženio s Rachel Truex 1928. *Encyclopedia of Southern Baptists I*, Broadman Press, Nashville, Tennessee, 1958, 559-560. Podatak je autoru poslala Rut Lehotsky u emailu od 11. listopada 2007. Zanimljivo je da se sestra ovoga Everetta Gilla zvala Emma Agee. <http://archiver.rootsweb.com/th/read/MO-HOWARD/2003-05/1054430430> pristup 31. listopad 2007. Ove podudarnosti stvaraju stanovitu zabunu oko određivanja identiteta Everetta i Emme Gill koji su djelovali na Balkanu 1920-ih i 1930-ih.

skoj i ranije,⁶ još 1925.⁷ Ženski rad u Jugoslaviji počeo se jače razvijati ipak tek tridesetih godina devetnaestoga stoljeća. Glavni pokretač bila je Ruskinja⁸ Lidija Platonova Kalmikova (? , Rusija - 1944., Beograd)⁹ koja je tijekom građanskoga rata 1918.-1919. s mužem izbjegla iz Sovjetskoga saveza te se nakon višegodišnjeg boravka u Mostaru 1929. doselila u Beograd gdje je pronašla baptističku zajednicu. Prema kazivanju njezine kćeri Nine (1921., Mostar -) (kasnije udane Horak), Kalmikova je 1931. bila nasmrt bolesna te se zavjetovala Bogu da će revnije za njega raditi ako poživi. Godine 1933. na njezin je poticaj osnovano udruženje sestara u Baptističkoj crkvi Beograd koje je aktivno djelovalo na prikupljanju novca za siromašne kao i za potrebe BC Beograd. Beogradske su baptistkinje održavale molitvene sastanke, proučavale Bibliju pod vodstvom Kalmikove, organizirale bazar na kojem su prodavale predmete koje su same načinile te tako prikupljale prijeko potrebna novčana sredstva. Sačuvani Zapisnik udruženja sestara BC Beograd slikovito i s puno pojedinosti oslikava njihov rad, a sadrži i mnoge pobudne duhovne poruke Kalmikove.¹⁰

Kalmikova je također poticala osnivanje ženskih udruženja i u drugim baptističkim crkvama pri čemu se često suočavala s nerazumijevanjem i otporom lokalnih crkvenih vođa (muškaraca).¹¹ Godine 1936. Kalmikova je u *Glasi evanđelja*, glasilu Saveza baptističkih crkava u Jugoslaviji, objavila pismo u kojem po-

⁶ Rumunjski baptistički povjesničar Istvan Gergely bilježi da su na poticaj Emme Gill u Transilvaniji prve baptističke skupine žena i djevojaka mađarske narodnosti osnovane još 1922. Do konca 1924. postojalo je ih je više od šezdeset, a 1925. ujedinile su se u Savez mađarskih baptističkih žena u Transilvaniji. E-mail Iana Randalla autoru od 16. listopada 2007.

⁷ U Izvješću sa Savezne konferencije u Daruvaru od 6. do 8. rujna 1925. G. Lotz bilježi da je "poslijepodne od 3-4 sati govorila sestra Gill o radu vjerne žene. Obratila je naročitu pažnju na to da vjerna žena mnogo može učiniti za svoga Gospoda i za bližnjeg, iako je slabiji ud a raspolaže malim sredstvima. ... Prva potreba je da se naše sestre u pojedinim zajednicama udruže na zajednički rad, da svoje ručne radove i druge-za Gospoda pripremljene-stvari skupe i licitiraju, kako bi se tim sredstvima podupirali bolesni, siromašni i misija." *Evangeliumsbote* 10 (1925): 3-4. E-mail Rut Lehotski autoru od 13. rujna 2007.

⁸ Iscrpna studija o svim Rusima i Ruskinjama koji su dali doprinos razvoju baptističke crkve u Jugoslaviji od početaka do danas, pa tako i onima koji se spominju u ovom članku, bit će objavljena na engleskom u članku "Was There a Formative Russian Influence on Yugoslav Baptists?" *Religion, State and Society* 1 (2008).

⁹ U pripremi je članak o Kalmikovoj koji će obraditi postojeće pisane izvore kao i dopunsku građu dobijenu od Nine Horak, kćeri Lidije Kalmikove.

¹⁰ Uvid u Zapisnik Udruženja sestara BC Beograd i zbirku drugih dopisa i pisama vezanih uz L. Kamikovu i njezino djelovanje, od kojih su mnogi navedeni u ovom članku, autoru je omogućio Danijel Vidović iz Beograda. Kopija cijele zbirke je u pohrani kod autora.

¹¹ J. A. Moore, "Yugoslavia," 33 stranice formata A4, tipkane strojem, bez datuma, ali vjerojatno iz 1956., 23.

ziva sve baptistkinje u Jugoslaviji da osnuju slična udruženja u svojim crkvama.¹² Slične je poticaje objavljivala i kasnije. Tijekom rujna i listopada 1937. Kalmikova je s predsjednikom Saveza Vinkom Vacekom posjetila veći broj baptističkih crkava i utemeljila u njima udruženja sestara.¹³ Vacek je i inače svesrdno podržavao osnivanje takvih udruženja sestara, a Odbor za inozemnu misiju (Foreign Mission Board, FMB) Južnobaptističkog saveza (Southern Baptist Convention, SBC) iz SAD-a novčano je podupirao rad Kalmikove.¹⁴

Broj ženskih baptističkih udruženja rastao je i rad se širio pa se ukazala potreba za osnivanjem krovne ženske organizacije radi uzajamne potpore i koordinacije rada. Zato je 29. svibnja 1939. u Cerni osnovano Udruženje sestara pri Savezu baptističkih crkava u Jugoslaviji. Osnivanju je prisustvovala i Irma Trutza (25. svibnja 1902. – 4. kolovoza 1992.),¹⁵ upraviteljica misijske škole za djevojke u Bukureštu. U kasnijim se izvješćima, čak i nekih sudionica toga skupa, može naići na tvrdnju da je Trutza došla u Cernu da osnuje Udruženje,¹⁶ no to nije točno. Ona je bila tek štovana predstavница šire međunarodne mreže baptističkoga ženskoga rada u koju su jugoslavenske baptistkinje osnivanjem Udruženja ušle.

Za prvu predsjednicu izabrana je Kalmikova, a za dopredsjednicu Janja Baluban¹⁷ (rođ. Dobutović) (31. svibnja 1894. Andrijaševci - 18. veljače 1975., Andrijaševci)¹⁸. Ona se u Zagreb doselila nakon završetka Prvog svjetskog rata,

¹² GE 5-6 (1936): 59.

¹³ GE 8-9 (1937): 67-68. Također pismo Betti Bajs Mariji [Andriček] poslano iz Golubinjaka, nedatirano. Kopija u pohrani kod autora.

¹⁴ Zapisnik Ženskog udruženja BCZ od 3. kolovoza 1937. Kopija u pohrani kod autora.

¹⁵ Ova Amerikanka, pravim imenom Earle Hester, neko je vrijeme kao misionarka Južnobaptističkog Saveza bila provela u Rumunjskoj a onda se udala za rumunjskog baptističkog vođu Petera Trutzu (15. lipnja 1910. – 3. ožujka 1987.) Email Daniela Mariša, nećaka Petera Trutze, autoru od 16. listopada 2007. i od 3. studenoga 2007. Postojeći izvori nazivaju je ili Irma Trutza ili Earle Hester. Jedino J. A. Moore u svom izvješću spominje ime Earle Hester Trutza. George W. Sadler, J. D. Franks, W. Dewey Moore, J. D. Hughey, John Allen Moore, *Europe – Whither Bound? A Symposium. Telling of Southern Baptist Missionary Work in Italy, Spain, and the Balkan States – Hungary and Yugoslavia*. Nashville, Tennessee: Broadman, 1951., 134. Nije jasno je li Irma drugo ime Earle Hester ili je Earle Hester po vjenčanju preuzela ime Irma. Earle Hester je i prije bila u vezi s baptistkinjama u Jugoslaviji. Tako Lidija Kalmikova bilježi u Zapisniku Sestrinskog udruženja BC Beograd od 8. ožujka 1936. da je "sestra Ester iz Bukurešta" voljna slati mjesečne programe za sestrinske sastanke u BC Beograd.

¹⁶ Tako je zapisano u Zapisniku udruženja sestara BC Beograd od 31. svibnja 1939. koji je potpisala Vilma Zbořil. Osim toga ona pogrešno navodi da je "sestra Irma" došla iz Bugarske.

¹⁷ Prema "Popisu članova Zagrebačke crkv. Općine 1930. g." ("Popis 1930") br. 14 Janja Baluban krštena je 1907. Ovaj popis nije datiran, ali se nalazi u Zapisniku BCZ na stranici između zapisnika sastanka skupštine BCZ od 12. siječnja 1930. i onoga od 12. veljače 1930.

¹⁸ Podatke iz Matičnog ureda u Andrijaševcima e-mailom autoru poslao David Dobutović 11. listopada 2007.

a 4. prosinca 1923. udala se¹⁹ za Josipa Balubana (21. kolovoza 1884., Donja Vlahinička (Kutina) - 1. rujna 1975., Andrijaševci).²⁰ Bilo je to prvo vjenčanje baptističkim obredom u Zagrebu. Josip Baluban je do trajnog dolaska Vinka Vaceka u Zagreb koncem 1927. bio predsjednik skupštine BC Zagreb.²¹ Za zapisničarku izabrana je Rozi Lovrec (rođ. Vacek) (kasnije udana Forbes) (4. studenog 1911., St. Louis, SAD²² - 17. ožujka 2005., London). a kao zamjena njezina sestra Fani Lovrec²³ (rođ. Vacek) (kasnije udana Matečić) (8. rujna 1913., Detroit, SAD²⁴ -)²⁵. Obje su bile kćeri Vinka Vaceka. Rad Saveznog udruženja sestara brzo se razvio, a Kalmikova je pismima održavala vezu s lokalnim voditeljicama. Često je posjećivala ženska udruženja. Budući da je imala punovremeni posao u jednoj beogradskoj bolnici, odlazila bi vlakom petkom navečer, a vraćala se ponedjeljkom izravno na posao.²⁶ Uz to je organizirala međusobne posjete udruženja sestara, posjete poznatih govornika i molitveni tjedan svih sestara na razini cijele države. O radu ženskih udruženja redovito je izvještavala u *Glasi evanđelja*, a 1940. napisala je da su udruženja sestara osnovana na mnogim mjestima te da "sada postoje u skoro svim [baptističkim] crkvama."²⁷ Drugi svjetski rat negativno se odrazio na ženski baptistički rad kao uostalom i na djelovanje mnogih baptističkih crkava koje su u nekim dijelovima države bile i privremeno zatvorene, a okupljenje vjernika zabranjeno. Kalmikova je tijekom rata ipak i dalje vjerno obavljala svoju službu, a poginula je 1944. tijekom savezničkog bombardiranja Beograda.

Lidija Kalmikova i utemeljenje Udruženja sestara u baptističkoj crkvi u Zagrebu

Postojeći izvori o ranoj povijesti BC Zagreb nigdje ne spominju posebni ženski

¹⁹ GE 7 (1924): 60.

²⁰ Podatke iz Matičnog ureda u Andrijaševcima e-mailom autoru poslao David Dobutović 11. listopada 2007.

²¹ Vidi: D. Peterlin, "Baptistička crkva u Zagrebu: Rane godine (1921.-1927)".

²² "Članovi baptističke crkvene općine Zagreb (1942)," br. 10. Numerirani popis, pisan rukom u bilježnici velikoga formata, šest stranica i naslovnica. Prvi dio popisa, datiran 1942., sastavio je vjerojatno Vaclav Zbořil, propovjednik BCZ u to vrijeme, a drugi dio, iz 1946., što se da zaključiti iz podataka, dopunio je Franjo Klem. Izvornik u pohrani kod autora.

²³ "Prva konferencija Udruženja sestara. Cerna, 29. V. 1939." Zapisnik, tri tipkane stranice.

²⁴ "Članovi (1942)" br. 12.

²⁵ Fani Lovrec krštena je 23. svibnja 1926. u Daruvaru. "Članovi 1930" br. 13; "Članovi (1942)" br. 12.

²⁶ Moore, "Yugoslavia," 24-25.

²⁷ GE 1-2 (1940): 12.

rad.²⁸ Postoji, doduše, kasnija gotovo usputna primjedba Janje Baluban iz 1937. da su žene BCZ dugo čeknule za osnivanjem ženskog udruženja unatoč mnogim preprekama, a spominje i “mnoge nevolje i teška iskušenja, koja je neprijatelj duša naših navukao na nas”.²⁹ U odsutnosti drugih činjenica, i s obzirom na uobičajeni živopisni jezični stil prisutan u mnogobrojnim sačuvanim pismima Janje Baluban, ipak se čini da ovaj slikoviti izričaj ima prvenstveno pobudno-duhovnu svrhu, te da ga se ne može tumačiti doslovno.³⁰

Postoji nekoliko dokumenata koji svjedoče o osnivanju ženskoga rada u BCZ.³¹ Iz njih je razvidno da je od 28. do 30. rujna 1937. Kalmikova posjetila BCZ radi davanja poticaja za osnivanje ženskoga rada.³² U kasnijem izvješću Baluban je opisala kako je Gospodin vidio njihove želje i molitve te ih ispunio. “Kao što je apostol Pavao došao u Makedoniju”, tako je k njima došla ljubljena sestra Lidija Kalmikova iz Beograda koju im je Gospodin poslao u pravom trenutku iz daleke Rusije.³³ Na posebno sazvanom sastanku žena BCZ 3. kolovoza 1937. Kalmikova je održala predavanje o radu i djelovanju žena u Isusovo vrijeme i u vrijeme Prve crkve. Pri tome je ustvrdila da je upravo Marija Magdalena bila prvi misionar jer joj je sam uskrsli Isus naložio da Radosnu vijest o njegovu uskrsnuću odnese ostalim njegovim sljedbenicima. Isusov paradigmatički nalog Mariji primjer je iz kojega proizlazi služba današnjih kršćanki. Pobudni i pomalo apologetski govor Kalmikove bio je poduprt primjerima. Primjerice:

Na jednom mjestu u Sv. Pismu stoji, da “ženi valja šutjeti”. “Jest,” kaže sestra Lidija, “ženi valja šutjeti, ali gdje?” Što je mislio ap. Pavle time reći, zar da šuti tamo gdje bi mogla za svog Spasitelja posvjedočiti, zar da šuti tamo gdje bi koja blaga riječ utjehe mogla umiriti žalostno srce?”³⁴

²⁸ *Evangeliumsbote* 5 (1924) u Saveznoj statistici za 1923. godinu izvještava da je rad među baptistima podijeljen u četiri centra. Jedna rubrika te statistike navodi i broj članica po etničkim skupinama i crkvama: u njemačkim zajednicama, Novi Sad, 89 žena i djevojaka članica; u slovačkim zajednicama, Bački Petrovac, 34; u hrvatskim zajednicama, Zagreb ??; u mađarskim zajednicama, Svilojevo, 11.

²⁹ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 26. listopada 1937.

³⁰ U zapisniku Udruženja sestara BC Beograd od 16. kolovoza 1936. zabilježeno je da je odgođen planirani bazar u BC Zagreb koji su trebale pripremiti sestre iz BC Zagreb.

³¹ To su: rukom pisano pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 25. listopada 1937.; isto pismo malo dotjerano i otipkano na stroju za tipkanje i datirano 26. listopada 1937.; već spomenuto izvješće J. Baluban objavljeno u GE-u; dopisnica J. Baluban L. Kalmikovoj od 28. kolovoza 1937.; rukom pisano pismo R. Lovrec L. Kalmikovoj (s fotografijom sudionica) i propovijedi J. Baluban koja je kasnije bila objavljena u GE-u od 18. listopada 1937; te zapisnik osnivačke skupštine koji je priredila R. Lovrec.

³² Zapisnik Udruženja sestara BC Beograd, 17. listopada 1937.

³³ GE 8-10 (1938): 57.

³⁴ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 3. kolovoza 1937.

Kalmikova se u svom govoru zalagala za praktičnu službu žena unutar crkve. Kao jedan je primjer navela požrtvovnost baptistkinja iz neke seoske sredine: "Svako jaje koje kokoš u nedjelju snese, ili mlijeko koje krava u nedjelju daje, one žrtvuju za djelo Božje." Konkretni oblici djelovanja žena ipak ovise o okolnostima lokalne zajednice:

Negdje se ukaže potreba, koju treba novcem izvršiti. Blagajna crkvene općine ili je prazna ili siromašna, pa ne može da pomogne; tu će moći sestre da učine svoju dužnost. Izložbom ručnih radova ili drugih priredaba, kao tombole, lutrije itd. moći će kupiti lijepu svotu.³⁵

Nakon izlaganja, a na prijedlog Kalmikove, donesena je odluka o osnivanju Udruženja sestara. Izabrano je rukovodstvo i određene su njihove dužnosti. Za prvu predsjednicu Udruženja sestara BCZ izabrana je Janja Baluban. "Dužnost je predsjednice brinuti se oko napretka Udruženja, voditi računa o svakoj članici; odgajati ih u ljubavi, postarati se da na sastancima razloži nešto iz Sv. Pisma." Tajnica je postala Rozi Lovrec. Ona je bila posebno pogodna za dužnost tajnice jer je bila izučila stenografiju. "Njena je dužnost da zapisuje sve što se na sastancima govori, da uredno vodi korespondenciju s ostalim Udruženjima u državi." Za blagajnicu je izabrana Aleksandra Filipović (rođ. Mihajlovna Černozubova) (21. svibnja 1899., Kalačinsk, Rusija - 10. prosinca 1961., Zagreb). Aleksandra je bila Ruskinja iz Omska u Sibiru koja se udala za Hrvata Nikolu Filipovića tijekom njegova zarobljenštva.³⁶ Krštena je bila u Omsku 1915.³⁷, priključila se BCZ oko 1931., a članicom je postala priznanjem ranijeg krštenja 1934. "Njena je dužnost brinuti se da na vrijeme ubire članarinu ili dobrovoljni prinos, bilježiti točno sve izdatke i primitke". Za potpredsjednicu je izabrana³⁸ Betika Baiss (Beti (pravo ime Bara) Bajs, Bais) (17. studenoga 1902., Dubrovčan, Zabok³⁹ - 28. rujna 1978., Karlovac⁴⁰).⁴¹

³⁵ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 3. kolovoza 1937.

³⁶ Više o Filipović osim u već navedenom članku vidi također u D. Peterlin, "How I Researched my Grandmother and what I Found: Challenges and Avenues in Researching Baptist History in Eastern Europe." Sharyl Corrado and Toivo Pilli, ur., *Eastern European Baptist History: New Perspectives*. Prague: International Baptist Theological Seminary, 2007, 224-235; D. Peterlin, "Dva vjenčanja. Prilog povijesti ruskih emigranata u Hrvatskoj." *Hrvatska revija* 2 (2007): 116-121.; D. Peterlin, "Was there a Formative Russian Influence on Yugoslav Baptists?" *Religion, State and Society* 1 (2008):

³⁷ "Članovi (1942)".

³⁸ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 3. kolovoza 1937.

³⁹ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 13 rođena je 17. veljače 1902. u Zagrebu. *Agenda* uz taj datum navodi da je rođena pokraj Maribora. Svi ovi podaci su netočni. Vidi sljedeću bilješku.

⁴⁰ Navedeni podaci prepisani su s osobne iskaznice pa se uzimaju kao točni. Podatke je telefonom javio autoru Ladislav Ružička 15. listopada 2007.

⁴¹ Beti Bajs zatražila je primanje u članstvo BCZ 10. lipnja 1931., ali je odlučeno da se primanje i krštenje odgode dok se više ne uputi u Božju Riječ. Zapisnik BCZ od 10. lipnja 1931. U Zapisniku

Na istom su sastanku također određeni uvjeti koje treba ispunjavati osoba koja se želi učlaniti u Udruženje: "Članice Udruženja mogu biti samo sestre, koje su i članovi dotične crkve. Za članice primaju se i prijateljice, koje redovito pohađaju službe Božje, no one nemaju pravo sudjelovati na sjednicama, kao niti na zatvorenim molitvenim časovima".⁴² Naziv prijatelj bio je izraz koji se u baptističkim crkvama u Hrvatskoj rabio od najranijih vremena, a označavao je simpatizera odnosno osobu koja redovno pohađa bogoštovlja, ali se još nije obratila i nije krštena na temelju osobne vjere.

Osnivanje Udruženja sestara BCZ "Tabita"

Ženski rad u BCZ službeno je osnovan 10. kolovoza 1937. na sastanku zagrebačkih baptistkinja i bez Lidije Kalmikove. Na osnivanju se okupilo tridesetak žena. U svom pismu Kalmikovoj R. Lovrec precizno navodi da se radi o 29 članica od kojih su 24 sestre, a pet "prijateljice".⁴³ Sastanak je počeo uvodom u molitvu na tekst iz Djela apostolskih 2,17-18. Nije zabilježeno ime govornice, ali je to zasigurno bila Baluban. Nakon molitve uslijedilo je upisivanje članica i rasprava o nazivu Udruženja. Predloženi su bili nazivi "Lidija" i "Tabita", a izglasan je drugi. Odlučeno je također da će se sastanci Udruženja održavati druge nedjelje u mjesecu⁴⁴ nakon redovnog bogoštovlja, a da se zbog većeg broja siromašnih članica neće prikupljati članarina nego dobrovoljni prilozima. U novoosnovani uži odbor Udruženja izabrane⁴⁵ su uz postojeće četiri činovnice još i Jozefina Vincetić (rođ. Knitl) (13. srpnja 1893., Trojeglava kraj Daruvara - ?, Zagreb),⁴⁶ Marija Bistrović (rođ. Moravec) (2. prosinca 1886., Hlavečnik, Češka⁴⁷ - ?, Zagreb)⁴⁸ i Katarina Gasteiger (Gaštajger). Premda nije zabilježeno u Zapisniku, u svom pismu Kalmikovoj R. Vacek također navodi odluku o razvoju pjevanja i mogućem budućem osnivanju pjevačkog zbora.⁴⁹

Ova je prigoda zabilježena i fotografijom koju je R. Vacek poslala Kalmikovoj

BCZ od 26. kolovoza 1931. zapisano je da je Bajs bila primljena na prethodnoj skupštini. Krštena je 3. kolovoza 1937. u Zagrebu. Zapisnik BCZ od 3. listopada 1930. Prema podacima dobijenim od Ladislava Ružičke, Bajs je bila rastavljena, premda se ne zna kada je bila udana.

⁴² Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 3. kolovoza 1937.

⁴³ Pismo R. Lovrec L. Kalmikovoj od 18. listopada 1937.

⁴⁴ R. Lovrec u pismu Kalmikovoj piše da će se sastanci održavati dvaput mjesečno. Pismo R. Lovrec L. Kalmikovoj od 18. listopada 1937.

⁴⁵ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 10. kolovoza 1937.

⁴⁶ Jozefina Vincetić krštena je 26. siječnja 1921. u Daruvaru. "Članovi (1942)" br. 2.

⁴⁷ "Članovi (1942)" br. 4.

⁴⁸ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 4 Marija Bistrović krštena je 1926. u Zagrebu.

⁴⁹ Pismo R. Lovrec L. Kalmikovoj od 18. listopada 1937.

i koja je kasnije objavljena u *Glasu evanđelja* uz izvješće o osnivanju "Tabite."⁵⁰ Na fotografiji je dvadeset pet žena ispred kojih čuče djevojčice Olga Vacek (1928. (?) - ?)⁵¹ i Elizabeta (Lela) Bistровić (kasnije udana Gruić) (23. studenoga 1928., Zagreb⁵² -)⁵³ i drže ploču s natpisom: "Tabita' Prvo baptističko udruženje sestara u Zagrebu 1937". U prvom redu sjede, slijeva nadesno: Engleskinja Noemi Hoffman⁵⁴ (Naomi, Neomi; pohrvaćeno Noemija Hofman) (31. srpnja 1865. "Južna Leverton, Engleska"⁵⁵ [South Leverton, Nottinghamshire] - ?, Engleska?), Jozefina (rođ. Peterlin) Matečić (kasnije udana Bistровić) (19. ožujka 1896., Ojstro, Hrastnik, Slovenija -?)⁵⁶, Ana Vasiljevna Solovjeva (13. ožujka 1869., Petrograd, Rusija - 20. studenoga 1941., Zagreb⁵⁷),⁵⁸ Janja Baluban, Aleksandra Filipović, Katarina Gasteiger, Aleksandra Švast (rođ. Petrovna Sokol) (2. studenoga 1899., Rostov, Russia - 1986., Chicago, SAD),⁵⁹ Terezija Zrinščak (1964., Šandrovci, Međimurje - 1. veljače 1944., Zagreb)⁶⁰. U drugom redu stoje, slijeva nadesno: X, Elizabeta (udana) Perhoč⁶¹ (17. listopada 1895., Po[d]turen, kotar Čakovec⁶² - ?), Paula Dudović (2. siječnja 1901., Sisak⁶³ - ?), Terezija Gregl (28. rujna 1895., Gri-

⁵⁰ Fotografija u pohrani kod autora.

⁵¹ Prema Zapisniku BCZ Olga Vacek primljena je u članstvo BCZ 10. veljače 1935.

⁵² "Članovi (1942)" br. 59.

⁵³ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 59 Elizabeta Bistровić krštena je 13. kolovoza 1945. u Zagrebu.

⁵⁴ Hoffman je bila učiteljica engleskog jezika, a s Filipović je razgovarala i ruski. Podrijetlom iz evangelicke crkve, Hoffman je primljena u članstvo BCZ 13. rujna 1938. (Zapisnik BCZ od toga datuma). Izvještaj o krštenju obavljenom 18. rujna 1938. navodi da je sedamdesettrogodišnja Engleskinja, krštena prva, došla do obale Save "kao da ide na svoje vjenčanje". [V. V.] "Zagreb" Glas evanđelja 8-9 (1938): 54. Podatak iz popisa "Članovi (1942)" br. 34 pogrešno navodi da je Hoffman krštena 1937. Isti izvor bilježi da se Hoffman odselila u Englesku tijekom Drugoga svjetskog rata.

⁵⁵ "Članovi (1942)" br. 34.

⁵⁶ "Članovi (1942)" br. 23.

⁵⁷ "Članovi (1942)" br. 36.

⁵⁸ Više o Solovjevoj vidi u: D. Peterlin, "Mirogoj između Rusije i Amerike". Irena Lukšić, ed., *Ruski emigranti u Hrvatskoj*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2006, 289-297

⁵⁹ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 37 Švast je bila krštena na Krimu 1920., a prema Zapisniku BCZ od 1. kolovoza 1937. u članstvo BCZ je primljena toga datuma. Više o djelovanju Švast vidi u: "Was There a Formative Russian Influence on Yugoslav Baptists?" *Religion, State and Society 1* (2008), kao i u članku o povijesti BCZ 1939. -1945. koji je u pripremi.

⁶⁰ "Članovi (1942)" br. 24. Zrinščak je krštena 1904. "Članovi (1942)" br. 23; "Članovi 1930" br. 9.

⁶¹ "Jelisava Prhoč" primljena u članstvo BCZ 1. kolovoza 1937. Zapisnik BCZ od 1. kolovoza 1937. Popis "Članovi (1942)" br. 17 pogrešno navodi da je krštena 1936.

⁶² "Članovi (1942)" br. 17.

⁶³ "Članovi (1942)" br. 54. Moguće je da je P. Dudović rođena u Sisku, ali postoji i mogućnost da se radi o drugom mjestu. Naime, taj dio popisa pisao je V. Zbořil koji kao Čeh nije dobro poznao

že, Celje⁶⁴ - ?)⁶⁵, Sofija (rođ. Pobiljšaj) Peterlin (20. svibnja 1904., Svibno, Slovenija - 1998., Čakovec⁶⁶)⁶⁷, X, Marija Bistović, Sida Artner (kasnije udana Klem) (17. lipnja 1917., Žiškovac, kotar Čakovec⁶⁸ - 28. kolovoza 1988., Andernach, Njemačka)⁶⁹. U trećem redu stoje, slijeva nadesno: Zlata (Lala) Lovrec (kasnije udana Kramar) (2. studenoga 1893., Zagreb⁷⁰ - ?)⁷¹, Magda (rođ. Japec) Vukonić (19. siječnja 1898., Marija Bistrica⁷² - ?)⁷³, Ana (Ankica) Lovrec (20. kolovoza 1908., Bačuga⁷⁴ - ?)⁷⁵, Micika Gasteiger (1918./1918.⁷⁶ - ?)⁷⁷, Beti Bajs, Regina Klem (kasnije udana Balog) (16. veljače 1919., Karavukovo⁷⁸ - ?)⁷⁹, Elsie (Elizabeta) Vacek⁸⁰ (kasnije udana Horak) (24. ožujka 1917., Detroit, SAD⁸¹ - 24. kolovoza 1997., Zagreb), Rozi Lovrec, Vikica Gregl (1923.(?) -) (Terezijina kći).

hrvatski zemljopis ili je pogrešno razumio ili krivo zapamtio naziv grada u kojem se rodila P. Dudović. S obzirom na veze između obitelji Dudović i Rijeke moguće je da se zapravo ne radi o Sisku nego o Sušaku. Vidi bilješku uz Katarinu Dudović.

⁶⁴ "Članovi (1942)" br. 47.

⁶⁵ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 47 Terezija Gregl krštena je 8. rujna 1934. u Zagrebu.

⁶⁶ Podaci od sina Vinka Peterlina 2. listopada 2007., Zagreb.

⁶⁷ Sofija Peterlin krštena je prvo u Adventističkoj crkvi, a prema Zapisniku BCZ od 26. kolovoza 1931. primljena je u članstvo BCZ toga datuma na temelju svjedočanstva. Podatak iz popisa "Članovi (1942)" br. 62 o njezinom krštenju u kolovozu 1932. nije točan.

⁶⁸ "Članovi (1942)" br. 18.

⁶⁹ Prema Zapisniku BCZ od 17. rujna 1936. Sida Artner primljena je u članstvo BCZ toga dana, a krštena 13. rujna 1936. u Zagrebu. Podatak iz popisa "Članovi (1942)" br. 18 da je krštena 1937. nije točan.

⁷⁰ "Članovi (1942)" br. 43.

⁷¹ Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Zlata Lovrec primljena je u članstvo BCZ toga datuma. Prema popisu "Članovi (1942)" br. 43 krštena je 1939.

⁷² "Članovi (1942)" br. 20.

⁷³ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 20, Magda Vukonić krštena je 1923. u Daruvaru. Ledger bilježi da je Magda Japec iz Marije Bistrice rođena 1901., a da je u baptističku zajednicu Ivanovopolje primljena 31. svibnja 1923.

⁷⁴ "Članovi (1942)" br. 44.

⁷⁵ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 44 Ana je krštena u Bačugi 27. srpnja 1924.

⁷⁶ Zapisnik BCZ od 7. rujna 1936.

⁷⁷ Prema Zapisniku BCZ od 7. rujna 1936. primljena je u članstvo BCZ toga datuma.

⁷⁸ "Članovi (1942)" br. 30.

⁷⁹ Prema Zapisniku BCZ od 1. kolovoza 1937. Regina Klem primljena je u članstvo BCZ toga datuma. Prema popisu "Članovi (1942)" br. 30 krštena je 1937. u Zagrebu, a tijekom Drugog svjetskog rata se udala i odselila u Novi Sad.

⁸⁰ Elizabeta Vacek krštena 3. kolovoza 1931. u Zagrebu. "Članovi (1942)" br. 8; *Agenda* uz taj datum. Primljena u članstvo BCZ 26. kolovoza 1931. Zapisnik BCZ od 26. kolovoza 1931.

⁸¹ "Članovi (1942)" br. 8.

Raspored sjedenja je znakovit. Predsjednica i blagajnica kao vodeće osobe sjede u sredini prvoga reda. Ostale su žene koje sjede u istom redu ili osobe razmjerno duljeg baptističkog "staža" (Matečić, Gasteiger, Švast) ili su to osobe starije dobi (Hoffman, Solovjeva, Zrinščak). Valja uočiti također da sve tri lokalne Ruskinje (Solovjeva, Filipović, Švast) sjede u prvom redu.

Prvih pet mjeseca djelovanja "Tabite"

O prva četiri mjeseca djelovanja "Tabite" zna se razmjerno dosta jer postoje zapisnici sastanaka održanih u tom razdoblju. Međutim, ovaj bi izvor bio još korisniji za postizanje jasnije slike o počecima ženskoga rada u Zagrebu da su uz duhovne poruke i propovijedi zapisane i ostale praktične pojedinosti ili rasprave.

Prva sjednica novoustanovljenog užeg odbora održana je 15. kolovoza 1937. u stanu obitelji Baluban u Masarykovej 3 na kojoj se razgovaralo o ustroju budućih sastanaka. Odlučeno je da se osim redovnog sastanka održavaju i posebni molitveni sastanak i posebni evangelizacijski sastanak. Dogovoreno je i posredovanje u sukobima dvaju parova žena.⁸²

Prvi redovni sastanak održan je 17. kolovoza 1937. Bio je to molitveni sastanak, a pjevale su se pjesme 194 i 188 iz baptističke pjesmarice *Pjesnik vjere: Pjesme za uporabu u skupštini i domu*.⁸³ Na temelju tekstova iz Mt 20,1-16 i 1 Kor 13,4-8 propovijedala je Baluban, a težište je bilo na čistom osobnom životu, poduprto usporedbom o "vrtiću srca" koji treba brižno njegovati. Zapisnik Udruženja ne navodi druge pojedinosti sastanka, ali Baluban u pismu Kalmikovoj, u kojem se osvrće na taj sastanak, dodaje: "Svi smo se molili Gospodu (osim jedne), i naše prijateljice su se prvi puta molile, bilo je sestara koje se već godinama nisu molile u zajednici, i sada su se molile".⁸⁴

Sljedeći sastanci slijedili su isti obrazac. Sastanak održan 22. studenog 1937. otpočeo je pjesmom 139 nakon čega je na temelju teksta iz Izreka 1,1-9 propovijedala Baluban o strahu Božjem.⁸⁵ Uz sljedeća dva nadnevka navedeni su samo broj pjesme, tekstovi i kraći duhovni nagovori Baluban: za sastanak 19. prosinca 1937. pjesma 216 i tekst iz Rim 12,1-2, 6,13-14,⁸⁶ a za sastanak 9. siječnja 1938. pjesma 115 i tekst iz Psalma 115.⁸⁷

U međuvremenu je održan "Zatvoreni molitveni čas u prisutnosti braće" 28.

⁸² Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 15. kolovoza 1937.

⁸³ Daruvar: Savez baptista, 1925. Tiskao Gustav Lotz.

⁸⁴ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 26. listopada 1937.

⁸⁵ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 22. studenog 1937.

⁸⁶ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 19. prosinca 1937.

⁸⁷ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 9. siječnja 1938.

studenog 1937. Ne zna koja su braća bila prisutna, ali je vjerojatno da se radi o sastanku otvorenom za sve članove BCZ. Opet je propovijedala Baluban, ovaj put na temelju teksta iz Ef 5,16 i Mt 9,2. U propovijedi je posebno naglašena briga i molitva za pojedince i pojedinke iz zajednice koji su duhovno bolesni i slabi. Zapisnik bilježi i dvije zaključne molitve Terezije Bistrović i Baluban u istom smislu.⁸⁸

Koncem siječnja 1938. održan je još jedan sastanak užeg odbora Udruženja sestara. Odbor se sastao 31. siječnja 1938. u stanu obitelji Filipović. Nakon čitanja teksta iz 2 Tim 3,16-17 odbor je razmatrao osam uglavnom praktičnih pitanja: 1. Kako vjernice trebaju pristupati večeri Gospodnjoj? 2. Trebaju li pojedinci pri zajedničkoj molitvi u sklopu bogoštovlja javno iznositi svoje "krivice"? 3. Što je istinito kršćanstvo, odnosno kakav je odnos između slobode i odgovornosti? 4. Trebaju li vjernice opominjati jedna drugu? 5. Smiju li vjernici lagati da bi izbjegli nevolji? 6. Odnos subjektivnog shvaćanja istine i Božje objavljene istine. 7. Je li veća svetost ili blagoslov? Kako znati da je Bog oprostio krivnju?⁸⁹

U Zapisniku je uz svako pitanje naveden odgovarajući biblijski redak te kraći odgovor sažet obično jednom rečenicom premda je rasprava vjerojatno bila dužja. Većina stavova bila bi i danas lako prepoznatljiva i prihvatljiva u baptističkim crkvama, ali za neka pitanja nije jasno što je konkretno bila pozadina problema o kojemu su odbornice raspravljale. Primjerice, uz pitanje o laži (6) zapisano je: "Svaki čovjek misli, da je ono jedino pravo što on čini, ali pazimo na to, jer važno je ono, što će Gospod na to reći." Još je nejasnija pozadina pitanja o svetosti i blagoslovu (7): "Svetost je veća jer je Bog svet, a Bog daje blagoslov. Nije ispravno moliti se da Bog blagoslovi njegovu svetu Riječ, u našim srcima, nego da Bog blagoslovi naša srca, da Njegova Riječ nadje mjesto u njemu. Kad je nešto sveto, to je već blagoslovljeno."⁹⁰

Budući da neka pitanja nisu bila iscrpljena i da su bila relevantna za širi krug, o njima se raspravljalo na sljedećem zajedničkom sastanku 13. veljače 1937. Nakon pjesme 153 i čitanja teksta iz 2 Tim 3,16-17 pristupilo se daljnjem razmatranju. U vezi s javnim priznavanjem grijeha (2), zaključeno je da se osobni grijeh ne treba javno iznositi u molitvi tijekom bogoštovlja, nego da osoba treba smjesti ispraviti taj grijeh pa tek onda u javnoj molitvi tijekom bogoštovlja javno zahvaljivati Bogu za iskazanu milost. Slično je preporučeno i u vezi s pitanjem kako raspoznati da je Bog oprostio krivnju (8). Što se tiče potrebe uzajamnog opominjanja (4), naveden je cijeli zapisnički zapis:

Težak je to posao, opomenuti nekoga za njegovu krivicu! No pazimo, čini-

⁸⁸ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 28. studenog 1937.

⁸⁹ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 31. siječnja 1938.

⁹⁰ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 31. siječnja 1938.

mo li to tako, da cijelu stvar prednesemo pred Boga na molitvi i tada srcem punim ljubavi dodjemo pred takovu dušu, ne će se uvrijediti, nego će primiti tvoju opomenu. Mismo kao stražari jedni drugoga. Ako imamo ljubav prema bližnjemu, pa vidimo da mu je duša u opasnosti da padne u grijehu, dužnost nam je da je opomenemo, jer ćemo i za to odgovarati pred Bogom. Sve smo u slabom tijelu, sotona raznim stvarima dolazi, stražimo li mi na molitvi, tada on ne će uspjeti, ali zaspe li stražar, tada neprijatelj lako ulazi u srce i pobjedjuje. Reći ću vam jedan primjer. Poša djavo po svijetu i sastane mladu djevojku. Počne joj šaptati kako je lijepa, treba da se lijepo obuče pa će se tada i udati. Ali ona je prepoznala u njemu neprijatelja, počela je pjevati pjesmu Isuse Ti si moj vjerni pastir..... - djavo čuvši pjesmu, pobježe od nje, Pošao je dalje i doša na selo ljudima, koji su se odmarali poslije napornog rada. Svi su pozaspali, samo je jedan mladić čuvao konje. Djavo i njemu počne šaptati neka okrade svog gospodara i neka pobjegne. Misli mladić i o tome i već vidi kako su ga uhvatili, zatvorili, dospio je među zle ljude, naučio se većem zlu i na koncu doša na vješala. Od te pomisli uplaši se, zapjeva Ovčica sam Spasa mog..... I djavo opet pobježe. Sjeti se još na propovjednika, koji je ležao na samrti ode k njemu i počme mu uljevati sumnju u njegovo srce, da mu je sav posao bio uzaludan. Ali propovjednik i njega otjera, jer je i on pjevao sa svojim mislima. Kad i nas djavo tako napastuje svojim mislima, tjerajmo ga molitvom ili pjesmom, jer tamo gdje se pjeva i slavi Gospod, djavo nema pristupa.⁹¹

O kasnijim sastancima postoji tek nekoliko podataka. Jedan je održan 27. ožujka 1938. Broj pjesme (15) i biblijski tekst (Djela 12, 5,12) dopisani su rukom na vrhu stranice koja sadrži cijeli tekst propovijedi, a koja obrađuje razna pitanja vezana uz molitvu.⁹² Nešto više od godinu dana kasnije Baluban izvještava Kalmikovu da u Zagrebu ženski rad napreduje i da Bog blagoslivlja, da se sastanci redovito održavaju te da je nedavno održana konferencija, vjerojatno za zagrebačko okružje ili samo Zagreb.⁹³

Iz ovoga razdoblja, dakle iz 1938. ili 1939.⁹⁴, postoje dvije fotografije. Obje pokazuju skupinu žena, sve iz BC Zagreb, i djevojčicu Olgu Filipović koja stoji ispred svih i pridržava tablu. Natpis na tabli potpuno je nečitak. Radi se ili o natpisu "Tabita" ili o natpisu koji navodi o kojoj je prigodi riječ, primjerice o konferenciji. Na prvoj fotografiji⁹⁵ skupina žena je nešto veća nego ona s osnivačkog sastanka "Tabite" i broji dvadeset devet žena i dvije djevojčice, ali se očito radi

⁹¹ Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 13. veljače 1938.

⁹² Zapisnik Udruženja sestara BCZ od 27. ožujka 1938.

⁹³ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 27. lipnja 1939.

⁹⁴ Premda slike nisu datirane, godina slikanja može se zaključiti po starosti djevojčice na slici, Olge Filipović (kći Aleksandre Filipović), koja je rođena 1934., a na slici je stara četiri ili pet godina. Oko datiranja se slažu i Olga Peterlin i Nada Opačić, starija Aleksandrina kći rođena 1923.

⁹⁵ Fotografija u pohrani kod autora.

o istoj skupini. U prvom redu sjede, slijeva nadesno: Terezija Zrinščak, Noemi Hoffman, Janja Baluban, Aleksandra Filipović, Ana Solovjeva, Marija Bistrović, Rozi Lovrec. U drugom redu stoje, slijeva nadesno: Aleksandra Švast, X, X, X, Jozefina Vincetić, Terezija Gregl, Regina Klem, Elsie Vacek, Fani Lovrec, Katarina Rošker (7. kolovoza 1901., Velika Gorica⁹⁶ - ?)⁹⁷, Jozefina Matečić, Sofija Peterlin, Marija Belković (1884.(?) - 1954.(?))⁹⁸, Beti Bajš, Elizabeta Bistrović. U trećem redu stoje, slijeva nadesno: Magda Vukonić, Ana Lovrec, Nada Filipović (kasnije udana Opačić) (11. lipnja 1923., Magić Mala, Posavina⁹⁹ -) (Aleksandrina kćer), Vera Dudović (kasnije udana Dobutović) (9. rujna 1922., Zagreb¹⁰⁰ - ?) (Paulina kći),¹⁰¹ Vikica Gregl, Paula Dudović, Sida Artner. Vodeće žene isto kao i na fotografiji iz 1937. sjede u prvom redu i u neznatno izmijenjenom sastavu.

Druga fotografija postoji samo kao fotokopija,¹⁰² a usporedba s prvom fotografijom pokazuje da se radi o zrcalnom odrazu. Osim toga, ova je druga fotografija slikana neposredno prije ili poslije prve fotografije jer su neke žene prikazane u ponešto drukčijim položajima. Osim toga, na drugoj fotografiji nema Elizabete Bistrović i Marije Belković.

Djelovanje J. Baluban po Okružju i u Savezu

Nakon što je na osnivanju Saveznog Udruženja sestara izabrana za potpredsjednicu, Baluban se smjesta uključila u rad. Prema postojećim nepotpunim podacima govorila je na sastanku Saveza ženskih udruženja u Beogradu 4. srpnja 1939.¹⁰³

⁹⁶ "Članovi (1942)" br. 52.

⁹⁷ Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Katarina Rošker primljena je u članstvo BCZ toga datuma, a prema popisu "Članovi (1942)" br. 52 krštena je iste godine.

⁹⁸ Godine rođenja i smrti su približne. Olga Peterlin, 1. srpnja 2007., Zagreb. Prema Zapisniku BCZ od 29. studenoga 1930. primljena je u članstvo BCZ na temelju svjedočanstva i ranijeg krštenja u Adventističkoj crkvi. Spominje se u popisu "Članovi (1942)" br. 60. Vidi u "Baptistička crkva u Zagrebu: Rane godine (1921.-1927.)".

⁹⁹ Podaci od Nade Opačić 10. rujna 2007., Zagreb.

¹⁰⁰ "Članovi (1942)" br. 55. Zapisnik BCZ od 13. rujna 1938. navodi samo dob od šesnaest godina.

¹⁰¹ Paula Dudović imala je vjerojatno i sina. Ivan Dudović primljen je u BCZ 1. kolovoza 1937. Tom je prilikom u članstvo primljeno osmero ljudi, a Paula Dudović dala je svjedočanstvo i bila primljena u BCZ neposredno nakon Ivana, Zapisnik BCZ od 1. kolovoza 1937. Krštenje je obavljeno 15. kolovoza 1937. Ivan Dudović umro je od srčanih tegoba 13. travnja 1938. u Zagrebu. Prema navodu iz osmrtnice bio je revan u evangeliziranju i proučavanju Biblije, a 1938. sastavio je dvije križaljke duhovnoga sadržaja koje su objavljene u *Mladom kršćaninu*, omladinskom dodatku *Glasi evanđelja*. Iza sebe je ostavio ožalošćenu obitelj. J. H. [Josip Horak], "† Ivan Dudović," *Mladi kršćanin* 5 (1938): 14-15.

¹⁰² Izvornik potječe kod Vikice Gregl od koje je Vinko Peterlin nabavio fotokopiju u rujnu 2005.

¹⁰³ Zapisnik Udruženja sestara BC Beograd od 4. srpnja 1939.

Uključila se i u planiranje izdavanja ženskog časopisa *Žena kršćanka* koji je bio zamišljen kao dodatak *Glasi evanđelja*, ali naposljetku ipak nije počeo izlaziti iz nepoznatih razloga.¹⁰⁴

Na osnivačkoj skupštini Saveznog Udruženja sestara Baluban je također imenovana nositeljicom ženskoga rada u jednom od sedam "okruga" na koje je Savez podijeljen. Taj je okrug obuhvaćao Zagreb i okolicu, Sloveniju, Liku, Mačkovec, Severin na Kupi, Dugu Resu, Grabovac i Mošćenicu.¹⁰⁵ Glavni zadatak svih voditeljica bio je potpora ženskom radu u baptističkim crkvama i osnivanje udruženja sestara ondje gdje nisu postojala.

Baluban je smjesta prionula na posao, premda valja napomenuti da je ona i ranije bila aktivna i izvan Zagreba jer se zna da je još koncem 1938. bila uključena u osnivanje i rad udruženja sestara u Andrijaševcima.¹⁰⁶ U ljetnim mjesecima 1939. posjetila je Trbovlje,¹⁰⁷ Bačugu¹⁰⁸ i Grabovac¹⁰⁹ u kojima je u baptističkim crkvama postojao ženski rad i osnovala udruženja sestara. Pokušaj osnivanja udruženja sestara u Zebiću u Lici 16. srpnja 1939. nije uspio,¹¹⁰ kao ni u Tavankutu u Bačkoj, i to zbog protivljenja lokalnog vođe Santaya koji je ustvrdio da takav oblik udruživanja žena "nije po Sv. Pismu". Baluban je u svom izvješću dodala: "Za to sam bratu poslala knjigu 'ŽENA U KRALJEVSKOJ SLUŽBI',¹¹¹ u kojoj će naći sve dokaze iz Sv. Pisma i osobnu izjavu Krista Isusa o dostojanstvu i vrijednosti žene za sve buduće vjekove".¹¹² Budući da sačuvana građa nije iscrpna ni potpuna, može se pretpostaviti da je Baluban osnovala udruženja crkava u još nekolicini baptističkih crkava u kraju u kojem je djelovala.

¹⁰⁴ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 27. lipnja 1939.

¹⁰⁵ "Prva konferencija Udruženja sestara. Cerna, 29. V. 1939."

¹⁰⁶ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 21. rujna 1938.

¹⁰⁷ "Osnutak Udruženja sestara. U Trbovlju, dne 9. jula 1939."

¹⁰⁸ Udruženje je osnovala 2. srpnja 1939. Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 12. srpnja 1939.

¹⁰⁹ O svojoj je namjeri da posjeti Grabovac pisala Kalmikovoj neposredno prije puta. Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 27. lipnja 1939. Vidi također "Izveštaj Savezu sestara." Zagreb, 20. IX. 1939.

¹¹⁰ U ranijem dopisu J. Baluban navodi točno o kojem se mjestu u Lici radi. Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 12. srpnja 1939. To je razvidno iz kasnijeg izvješća u kojem Baluban kao razlog neuspjeha piše: "... premda imade sestara preko 30. Brat Vezmar nam je na sastanku izjavio, da su kod njih starije sestre nepismene, a mladje su još premlade da vode 'Udruženje.'" "Izveštaj Savezu sestara." Zagreb, 20. IX. 1939.

¹¹¹ Radi se o knjizi Earle Hester [odnosno Irme Trutza], *Žena u kraljevskoj službi*. Prijevod s engleskog. Priredio Vinko Vacek. Zagreb: Tiskara "Merkantile" (Jutriša i Sedmak), 1938.

¹¹² "Izveštaj Savezu sestara." Zagreb, 20. IX. 1939.

Djelovanje "Tabite" prije i tijekom Drugog svjetskog rata

Za razdoblje nakon ožujka 1938. nažalost nema gotovo nikakve pisane građe. Zna se ipak da su zagrebačke baptistkinje organizirano posjećivale druge baptističke crkve. Ujesen 1938. spremale su se u Daruvar na Žetvenu proslavu, a kasnije te godine i na tečaj koji se spremala u Beogradu održati sestra Gill.¹¹³ Osnivačkoj konferenciji Saveznog Udruženja sestara u Cerni 29. svibnja 1939. prisustvovalo je četrnaest predstavnica iz Zagreba,¹¹⁴ a osnivanju Udruženja sestara u Trbovlju tekođer je nazočilo nekoliko Zagrepčanki.¹¹⁵

Članice "Tabite" bile su aktivne i u svojoj crkvi. Aktivno su sudjelovale i u organizaciji blagdana i dočeka Nove godine. Pred Novu godinu bi organizirale bazar na kojem bi prodavale odjevne predmete koje bi same izradile.¹¹⁶ Nadalje, postoji i jedan kraći ali značajan zapis koji baca svjetlo na njihove sastanke:

Godine 1939/1940 sestrinske sastanke u Zagrebu vodila je sestra Baluban. To je bila mala grupica sestara koju su sačinjavale svega 15-20 sestara. Sestrinski sastanci održavani su jedanput tjedno, a glavni sadržaj tih sastanaka bili su molitveni časovi. Nadalje tumačila se riječ Božja, zatim organizacija oko posjećivanja bolesnih i novih članova kojima je bila potrebna duhovna okrpja kroz riječ Božju.¹¹⁷

Može se ipak pretpostaviti da je Baluban kao glavna sestra za šire zagrebačko područje i Sloveniju često putovala u posjete drugim baptističkim udruženjima pa da su tada stoga i druge Zagrepčanke vodile sastanke. Kad se 31. ožujka 1940. Baluban iz Zagreba odselila u Andrijaševce, za predsjednicu Udruženja je izabrana Aleksandra Švast¹¹⁸. Čini se da Švast ipak nije dugo ostala predsjednicom "Tabite" jer se već 28. siječnja 1942. kao predsjednica "Tabite" spominje Paula Dudović. Razlozi ove promjene nisu poznati, a zanimljivi su tim više jer je Švast u Zagrebu boravila do 1946. (kade se odselila u Daruvar, pa ubrzo nakon toga dalje u Rijeku) i bila aktivna u djelovanju BCZ. Dudović je kao predsjednica Udruženja tijekom i poslije Drugog svjetskog rata podnosila izvješća o ženskom radu na godišnjim sjednicama BCZ.¹¹⁹

Tijekom Drugoga svjetskog rata ženski su se sastanci nedjeljom popodne re-

¹¹³ Pismo J. Baluban L. Kalmikovoj od 21. rujna 1938.

¹¹⁴ "Prva konferencija Udruženja sestara. Cerna, 29. V. 1939.", str. 1.

¹¹⁵ "Osnutak Udruženja sestara. U Trbovlju, dne 9. jula 1939."

¹¹⁶ Olga Peterlin, Nada Opačić 5. svibnja 2006., Zagreb.

¹¹⁷ Zlata Kandučar, "Kratak osvrt sestrinskog rada u Zagrebu, unazad 37 godina, godina prije i poslije rata." Jedna stranica A4, tipkana, iz zbirke u pohrani u BC Beograd.

¹¹⁸ GE 3-4 (1940): 31.

¹¹⁹ 1. siječnja 1943., 2. travnja 1944., 4. travnja 1945.

dovito održavali, a žene bi često poslije jutarnjeg bogoštovlja imale svoj sastanak nakon kojeg bi znale ostati u crkvi do večernjeg bogoštovlja u pet sati popodne.¹²⁰ Iz šturih bilješki u Zapisniku BCZ može se saznati samo da 1943. ženski rad dobro napreduje,¹²¹ a dvije godine kasnije da se žene mole i rade.¹²² Sastanci zagrebačkih baptistkinja neko su se vrijeme održavali i po domovima jer je njemačka vojska preuzela crkvenu prostoriju i koristila je kao skladište u drugoj polovici 1944. i početkom 1945.

U ovom razdoblju veliki udio u ženskome radu BCZ dale su Ruskinje, pogotovo Filipović koja je prije sastanaka često postila. O njihovu postojanom doprinosu svjedoči i zapis Z. Kandučar: "Obično na takvim sastancima dvije sestre Ruskinje, sestra Filipović i sestra Švast prevađale su iz ruskog jezika tumačenja iz Biblije."¹²³ Radilo se o duhovnoj literaturi koju su ove donijele sa sobom iz Rusije ili koju su dobile od evanđeoskih ruskih izdavača i misijskih organizacija širom svijeta. Iz ruskih pjesmarica (*Gusli*) prevodile su se pjesme na hrvatski, a neke su vjerojatno ušle i u kasnije baptističke pjesmarice.¹²⁴

Žene u BCZ

Postoji i stanoviti broj žena koje su bile članice BCZ ili redovne posjetiteljice u razdoblju od 1937. do 1948., ili u nekom dijelu toga razdoblja - koje su, dakle, mogle biti uključene u rad "Tabite", a u prethodnoj građi nisu spomenute jer nisu bile nazočne prilikom fotografiranja ili ih nema u izvješćima i zapisnicima. Ovaj popis vjerojatno nije potpun, ali obuhvaća sve o kojima postoji ikakav slikovni ili zapisani trag.

U ovu skupinu spadaju žena Vinka Vaceka Marija (rođ. Šagovac) Vacek (15. veljače 1894., Požega - ca. 1980.)¹²⁵ i njihove kćeri koje dosad nisu spomenute: Marija (Mary) Vacek (kasnije udana Magerle) (7. svibnja 1915., Detroit, SAD -)¹²⁶, Nada Vacek (kasnije udana Jonke) (16. veljače 1928., Zagreb - ?)¹²⁷ i Branka

¹²⁰ Nada Opačić, Olga Peterlin 5. svibnja 2006., Zagreb.

¹²¹ 1. siječnja 1943.

¹²² 4. travnja 1945.

¹²³ Kandučar, "Osvrt."

¹²⁴ Nada Opačić, Olga Peterlin 5. svibnja 2006., Zagreb.

¹²⁵ Prema popisima "Članovi 1930." br. 12 i "Članovi (1942)" br. 15 krštena je 16. prosinca 1913. u Detroitu, SAD.

¹²⁶ Prema Zapisniku BCZ primljena je u članstvo BCZ 30. listopada 1930. Prema popisu "Članovi (1942)" br. 71 krštena u Mačkovcu, a *Agenda* bilježi da je to bilo 8. ožujka 1931.

¹²⁷ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 40 Nada Vacek krštena je kao učenica 13. kolovoza 1945. u Zagrebu.

Vacek.¹²⁸ Tu su i kćeri Aleksandre Švast Nada i Nina, majka braće i sestara Lovrec¹²⁹, njezina snaha Micika (Marija?) Lovrec (? - ?)¹³⁰. Osim njih treba spomenuti: Terezija (rođ. Bedić) Bistrović (10. listopada 1906., Mačkovec¹³¹ - 1988.)¹³², Jelka (rođ. Hlišč) Blatt (Bladt) (15. svibnja 1914., Deržimurec, Međimurje - ?)¹³³ i njezina sestra¹³⁴, Dragica Božičković (29. kolovoza 1926. -)¹³⁵, Katica (udana) Bujan (23. listopada 1919., Miletinac - ?)¹³⁶, Suzika Čater (1922., Trbovlje -)¹³⁷, Olga Černelc (Černelić) (1905./1906., Sveti Petar, Slovenija - ?)¹³⁸, Fanika Čukac (? - 1944.)¹³⁹, Olga Derharić (31. ožujka 1906., Sv. Petar, Slovenija - ?)¹⁴⁰, Katarina Dudović (8. travnja 1877., Zagreb? - 9. travnja 1960., Rijeka¹⁴¹)¹⁴², Ričika Du-

¹²⁸ Pojavljuje se na nekoliko fotografija prije i tijekom Drugoga svjetskog rata

¹²⁹ Popis 1930. br. 18. ne navodi ime sestre Lovrec ni datum njezinoga krštenja ali je u rubriku mjesta krštenja upisna napomena "Bačuga?" sva njezina djeca su Marko, Rudolf, Emil, Ana, Zlata, Magareta (koja je možda bila njihova polusestra).

¹³⁰ Prema popisu "Članovi 1930" br. 16. Micika Lovrec krštena je 14. svibnja 1925. u Zagrebu. Udala se za Rudolfa Lovreca.

¹³¹ *Ledger*, Mačkovec br. 27.

¹³² Prema Zapisniku BCZ Terezija Bedić primljena je u članstvo BCZ 30. listopada 1930.

¹³³ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 32 i *Agenda* uz taj datum Jelka Hlišč krštena je 7. rujna 1930. u Daruvaru.

¹³⁴ Pojavljuje se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata.

¹³⁵ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 49 Dragica Božičković krštena je 10. listopada 1943. u Daruvaru. Pojavljuje se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata.

¹³⁶ "Članovi (1942)" br. 48. Prema istom izvoru Katica Bujan krštena je 1937. u Daruvaru. Pojavljuje se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata.

¹³⁷ Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Čater je primljena u članstvo BCZ toga datuma.

¹³⁸ Prema Popisu iz 1930. br. 11 Černelc je krštena u Trbovlju 3. srpnja 1927. Vidi također *Glas evanđelja* 8 (1927):93 i *Agenda* uz taj datum.

¹³⁹ Prema Zapisniku BCZ 1. kolovoza 1937. Fanika Čukac primljena je u članstvo BCZ toga datuma, a prema popisu "Članovi (1942)" br. 53 krštena je 1937. u Zagrebu.

¹⁴⁰ Prema popis "Članovi (1942)" br. 57 bilježi da je Olga Derharić krštena 1927. u Trbovlju, *Agenda* doduše bilježi krštenje u Hrastniku 1927., ali na popisu krštenika nema Derharić.

¹⁴¹ Podatke je s osmrtnice autoru e-mailom poslao Ruben Knežević 29. kolovoza 2007.

¹⁴² Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Katarina Dudović iz Zagreba primljena je u članstvo BCZ toga datuma. Ne zna se točno kada se preselila u Rijeku, ali je tamo živjela 1950-ih. Imala je kći Terezu Kaucman (9. prosinca 1899. - 25. studenoga 1998.) koja je povremeno posjećivala BC Rijeka. Ove je podatke autoru poslao Ruben Knežević e-mailom od 26. kolovoza 2007. Moguće je da je Katarina bila Paulina teta ili svekrva te da su se i Paula i njezina kći Vera koncem 1940-ih preselili u Rijeku. Veze Dudovićevih s Rijekom postojale su i ranije. Na fotografiji sa Sušaka iz 1937. uz Helenu, Franju i Josipa Klema, te Josipa Horaka nalaze se i Paula i Vera Dudović.

dović (1911. – 7. listopada 1960., Zagreb¹⁴³)¹⁴⁴, Ana Fay (26. svibnja 1895., Osijek¹⁴⁵ - oko 1955., Zagreb¹⁴⁶)¹⁴⁷, Micika Grešak (Grešak)¹⁴⁸, Helena Jokan¹⁴⁹, Ana Kamerman (9. srpnja 1908., Ruševo, kotar Sl. Požega - ?)¹⁵⁰, Ajkica Kamerman i Jelka Kamerman,¹⁵¹ Helena Klem (4. veljače 1891., Bogojevo - ?)¹⁵², Marica (udana) Lauš (7. studenoga 1903. - ?)¹⁵³, Mira Lovrec¹⁵⁴, Wilhelmina (Vilma) Lotz (16. svibnja 1901., Daruvar¹⁵⁵ - oko 1980., Kanada¹⁵⁶)¹⁵⁷, Jozefina (Zofka) Matečić (rođena Peterlin) (kasnije udana Bistровić) (19. ožujka 1896., Ojstro, Hrastnik - 17. svibnja 1974., Zagreb)¹⁵⁸, Julija Mraz (1897., kotar Koprivnica - ?)¹⁵⁹, Nelica

¹⁴³ Glasnik, Rijeka 1961 br. 1, 11.

¹⁴⁴ Prema nekrologu iz *Glasnika* Ričika Dudović je postala baptistkinja tek 1950-ih te je tijekom dužje i teške bolesti prevodila brošure i članke duhovnog sadržaja. Vjerojatno je bila Paulina šogorica, odnosno sestra Paulinoga muža. Podaci od Olge Peterlin 12. listopada 2007.

¹⁴⁵ "Članovi (1942)" br. 64.

¹⁴⁶ Olga Peterlin 1. srpnja 2007, Zagreb.

¹⁴⁷ Prema popisu Zapisniku BCZ Ana Fay primljena je u članstvo BCZ 1. kolovoza 1939. uz "lijepo svjedočanstvo" njezine susjede Paule Dudović. Prema popisu "Članovi (1942)" br. 64 krštena je 13. kolovoza 1939. u Trbovlju. Više o njoj u članku o povijesti BCZ 1939.-1945. koji je u pripremi.

¹⁴⁸ Prema Zapisniku BCZ od 4. studenoga 1932. Micika Grešak iz Slovenije primljena je u članstvo BCZ toga datuma.

¹⁴⁹ Prema Zapisniku BCZ od 8. ožujka 1931. Helena Jokan primljena je u članstvo BCZ toga datuma.

¹⁵⁰ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 29 Ana Kamerman krštena je 1937. u Zagrebu a odselila se iz Zagreba prije 1942.

¹⁵¹ Pojavljuju se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata. Kao pretplatnici *GE*-a zabilježeni su J. Kamerman *GE* 5-6 (1940): 42 i F. Kamerman *GE* 5-6 (1940): 42.

¹⁵² Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Helena Klem primljena je u članstvo BCZ. Prema popisu "Članovi (1942)" br. 31 krštena je 1938. u Zagrebu, a odvedena u Njemačku 1942.

¹⁵³ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 58. Marica Lauš krštena je 13. kolovoza 1945. u Zagrebu.

¹⁵⁴ Pojavljuje se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata.

¹⁵⁵ "Članovi (1942)" br. 65.

¹⁵⁶ Nada Popović, nećakinja Vilme Lotz, telefonom 5. listopada 2007.

¹⁵⁷ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 65. Vilma Lotz krštena je 15. lipnja 1924. u Daruvaru. Članica BCZ bila je od 1925. do 1928., te od ožujka 1944. kad je s mužem iz Daruvara izbjegla u masovnom bijegu etničkih Nijemaca pred ulaskom partizana u Daruvar. Nada Popović, telefonom 5. listopada 2007.

¹⁵⁸ Popisu „Članovi (1942)" br. 23., pogrešno navodi prezime kao "Matešić", ali bilježi da je bila krštena u Adventističkoj crkvi u Zagrebu 1925. Prema popisu Agenda od 4. prosinca 1927. primljena je u članstvo BCZ "na svjedočanstvo" u prosincu 1927.

¹⁵⁹ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 27 Julija Mraz krštena je 1942.

(udana) Peškir,¹⁶⁰ Franciska Plahuta (1895. - ?)¹⁶¹, Franciska Pucelj (1901./1902., Maribor - ?)¹⁶², Franciska Razboršek (3. ožujka 1907., Zbelovo, kotar Konjice, Doljnja Štajerska - ?)¹⁶³, Zlata Rošker (kasnije udana Kandučar) (1923. -),¹⁶⁴ stanovita sestra Skopples (?)¹⁶⁵, sestra M. Solar i sestra Tompa¹⁶⁶, Katarina Špeletić (Špelečić, Šperletić) (? , Slovenija - ?)¹⁶⁷, Marta Vacek (rođ. Horak) (17. svibnja 1919., Derventa -)¹⁶⁸, Jelka Vrabec¹⁶⁹, Ljubica Vučković i njezina majka¹⁷⁰ Vilma (rođ. Bajer) Zbořil,¹⁷¹ Antonija (Tonka) Žgela (1894., Slovenija - ?)¹⁷².

Zaključak

Baptističko udruženje sestara "Tabita" u Zagrebu nastalo je na poticaj Ruskinje Lidije Kalmikove koja je utemeljila ženski rad po cijeloj SHS/Jugoslaviji i koja

¹⁶⁰ Članica BCZ vjerojatno od 7. svibnja 1933. kada se u Zapisniku BCZ prvi puta spominje njezin muž Gjuro do 1939. kad su se odselili iz Zagreba.

¹⁶¹ Prema Zapisniku BCZ od 4. studenoga 1932. Franciska Plahuta iz Laškog primljena u članstvo BCZ toga datuma.

¹⁶² Prema zapisu u *Agenda* Franciska Pucelj primljena je u članstvo BCZ 5. travnja 1931. Slično je zapisano u Zapisniku BCZ od 10. lipnja 1931. premda je naziva Branka Pucelj. Iz članstva u BCZ istupila je prema popisu "Članovi 1942" br. 21 između 1942. i 1946. U popisu pretplatnika u *GE-u* 5-6 (1940): 42 zabilježena je B. Pucelj.

¹⁶³ U popisu "Članovi (1942)" br. 28. nema datuma krštenja, ali je Franjo Klem upisao bilješku da se Franciska Razboršek odselila iz Zagreba, što znači najkasnije 1946. Prema Zapisniku Sestrinskog udruženja BC Beograd stanovita Fani Razboršek primljena je u članstvo Udruženja 1. prosinca 1934.

¹⁶⁴ Prema Zapisniku BCZ od 13. rujna 1938. Zlata Rošker iz Kustošije primljena je u članstvo BCZ toga datuma, a prema popisu "Članovi (1942)" br. 51 krštena je iste godine.

¹⁶⁵ Prema Zapisniku BCZ od 25. ožujka 1933. za sestru Skopples skuplja se novčana pomoć.

¹⁶⁶ Prema Zapisniku BCZ od 25. ožujka 1933. ove dvije osobe su toga datuma primljene u članstvo BCZ. U *GE-u* 7-8 (1940): 50 zabilježeno je ime J. Solar.

¹⁶⁷ "Članovi (1942)" br. 22 i 64 navodi ime "Katarina" i prezime "Špelečić." Prema Popisu iz 1930. br. 17 Špeletić je krštena u Adventističkoj crkvi 1923. Prema popisu *Agenda* od 4. prosinca 1927. Špeletić je primljena u članstvo BCZ "na svjedočanstvo" u prosincu 1927. Vacek je pogrešno zapisao prezime Špeletić kao "Šperletić".

¹⁶⁸ Prema popisu "Članovi (1942)" br. 72 Marta Vacek krštena je 16. kolovoza 1942. u Beogradu. U Zagreb se doselila 1946.

¹⁶⁹ Prema podacima iz Zapisnika BCZ od 1. kolovoza 1937. Jelka Vrabec je bila primljena u članstvo BCZ.

¹⁷⁰ Pojavljuju se na fotografijama tijekom Drugoga svjetskog rata.

¹⁷¹ Zabilježena je kao pretplatnica *GE-a* 1-2 (1941): 11.

¹⁷² Prema Popisu iz 1930. br. 17 Žgela je krštena u Zagrebu 1. travnja 1926. možda u Adventističkoj crkvi. Prema popisu *Agenda* od 4. prosinca 1927. Špeletić je primljena u članstvo BCZ "na svjedočanstvo" u prosincu 1927.

je bila glavni motor toga pokreta. U Zagrebu i cijeloj Hrvatskoj vodeću je ulogu do Drugoga svjetskog rata imala Janja Baluban. Druge dvije vodeće baptistkinje bile su Aleksandra Švast i pogotovo Aleksandra Filipović koje su s Anom Solovjevom činile skupinu Ruskinja unutar BCZ. Druge istaknute baptistkinje ovoga razdoblja bile su Rozi Lovrec, Fani Lovrec, Katarina Gasteiger, Beti Bajs, Jozefina Vincetić, Marija Bistović i Paula Dudović koja je (nakon kraćeg razdoblja predsjednikovanja A. Švast) naslijedila J. Baluban kao predsjednicu "Tabite".

Iz raspoložive građe vidljivo je da su članice "Tabite" bile usredotočene na razvijanje osobne duhovnosti i molitvu, a također na karitativne djelatnosti praktičnog kršćanskog života te službe crkvi i njezinim bolesnima i siromašnima. Teologija koja se nazire iz zapisanih propovijedi i duhovnih nagovora jednostavna je i praktična, a po svemu sudeći i konzervativna, kao uostalom i teologija cijeloga tadašnjega baptističkoga pokreta.

Pogovor

Nakon završetka Drugog svjetskog rata obnovljen je rad cijelog Baptističkog saveza pa i Saveznog Udruženja sestara čija je predsjednica L. Kalmikova bila poginula. Na mjesto ranije predsjednice sestrinskog rada Srpsko-hrvatske konferencije J. Baluban izabrana je Zagrepčanka Beti Bajs. Po svemu sudeći ta je služba zamijenila službu koju je ranije vršila Baluban u dodijeljenom joj "okrugu" koji je uključivao Zagreb i širu okolicu. Po načinu na koji J. Baluban iz Andrijaševaca piše o Bajs u svom pismu sestrama u Beogradu koncem 1945.¹⁷³ moglo bi se zaključiti da je Bajs službu voditeljice sestrinskog rada Srpsko-hrvatske konferencije počela vršiti već 1945.

Bajs se ipak prvi puta službeno pojavljuje u ulozi "voditeljice sestrinske sekcije" na sastanku Srpsko-hrvatske konferencije održanom 31. studenog 1946. Nakon što je na upit nekih predstavnika na konferenciji razmatrano i izglasano da Bajs smije prisustvovati cijelom sastanku, a ne samo točki o ženskom radu, Bajs je podnijela izvješće o ženskom radu koje je izazvalo raspravu. Bajs je u nastavku iznijela prijedlog budućeg rada: "1) Podići duh molitve u redovima sestara. 2) Podučavati ih da žive u međusobnom miru. 3) Odgajati naše djevojke za buduće majke i kršćanke u domu." Zapisnik bilježi još jednu odluku: "Konferencija je nadalje odlučila da voditeljice Sestr. sekcije mogu biti samo one sestre, koje udovoljavaju gore naznačenim trima uvjetima."¹⁷⁴ To očito znači da voditeljice moraju biti žene molitve koje žive u miru s drugim baptistkinjama i koje su uzorne majke i kršćanke u svome domu. U odsutnosti ikakvog konteksta nije jasno jesu

¹⁷³ Pismo J. Baluban sestrama u BC Beograd od 31. prosinca 1945.

¹⁷⁴ Zapisnik Srpsko-hrvatske konferencije od 31. studenog 1946. Kopija u pohrani kod autora.

li kriteriji uspostavljeni radi isključivanja nekih već postojećih voditeljica ili kao uvjeti izbora budućih voditeljica.

Zagrebačko udruženje sestara "Tabita" nakon Drugog svjetskog rata vodila je i dalje P. Dudović. Izvješća o radu podnosila je na godišnjim skupštinama BC Zagreb 2. veljače 1947. i 18. siječnja 1948. (ne postoji zapis o njezinom izvješću sa skupštine BCZ iz 1946.), ali se iz šturih zapisa iz tih godina ne da zaključiti ništa više nego da zagrebačke baptistkinje i dalje marljivo rade. Zna se da su se žene sastajale u BCZ nedjeljom poslijepodne te da se Filipović jednom mjesečno pripremala za njih cjelodnevni postom.¹⁷⁵

Što se točno dogodilo sa ženskim radom u Hrvatskoj i Zagrebu nakon završetka Drugoga svjetskog rata nije sasvim jasno. Beti Bajs, koja se oko 1947. odselila iz Zagreba u Daruvar¹⁷⁶, nakon sastanka 1946. više se ne spominje u Zapisniku srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije niti u sljedećih desetak godina postoji ikakav zapis u njemu koji bi posvjedočio da se na sastanku konferencije raspravljalo o ženskom radu. To iznenađuje jer su zapisnici prilično iscrpni i sadrže izvješća o velikom broju tema o kojima se raspravljalo.

Slično se dogodilo i s "Tabitom" i ženskim radom u BCZ. Dudović je podnijela posljednje zabilježeno izvješće 1948. nakon čega se u Zapisniku BCZ ne spominje ni Dudović (u bilo kojem kontekstu) ni ženski rad, premda su i ti zapisnici prilično opširni i dotiču se velikog broja raznih tema značajnih za BCZ. Valja zabilježiti i zanimljivu podudarnost. Naime, od početka BCZ do 1948. (kada je Dudović podnijela svoj izvještaj koji je, kao što se kasnije uspostavilo, bio i posljednji), nijedna žena nije bila član Odbora BCZ. Na godišnjoj skupštini BCZ sljedeće godine, 1949., Filipović biva izabrana u Odbor BCZ na ispražnjeno mjesto¹⁷⁷ (koje je dotada zauzimao jedan muškarac) i sljedeće četiri godine ostaje jedina žena u Odboru BCZ, sve do skupštine BCZ 1953.¹⁷⁸ Moguće je da je Filipović u Odboru BCZ neslužbeno predstavljala ženski rad koji je zamro ili je sasvim deinstitucionaliziran.

¹⁷⁵ Olga Peterlin 1. srpnja 2007, Zagreb.

¹⁷⁶ Možda je njezin odlazak povezan s odseljenjem bračnog para Klem kad je F. Klem preuzeo propovjedničku službu u BC Daruvar. Nakratko je živjela u Daruvaru kao domaćica Baptističkog seminara gdje je ovaj bio smješten prije preseljenja u Novi Sad. Bajs je kasnije, vjerojatno od otvaranja crkve 1969., živjela u Pakracu u crkvenom stanu i brinula se za crkvenu prostoriju. Potom se odselila u Golubinjak, a pred kraj života živjela je u Karlovcu od 1975. - 1978. Štefica Orčić u e-mailu Rut Lehotsky koji je Lehotsky prosljedila autoru 13. rujna 2007; Timothy Ivan Špičak u e-mailu autoru od 18. listopada 2007; "Štefice Orčić u e-mailu autoru od 1. studenoga 2007.; Nikola Vukov u e-mailu autoru od 22. listopada 2007."

¹⁷⁷ Zapisnik BCZ od 27. veljače 1949.

¹⁷⁸ Na tom sastanku došlo je do reorganizacije Odbora tako da je određen uži odbor od četvorice i širi odbor od jedanaestoro članova od kojih je pet žena: M. Bistrović, A. Filipović, V. Lotz, M. Grubješić i D. Mraković. Zapisnik BCZ od 8. ožujka 1953.

Summary

The article investigates the beginning in 1937 of the Woman's Association "Tabitha" within the Baptist church of Zagreb and its later work. The key role in the founding of "Tabitha" was played by the Russian Lidija Kalmikova from Belgrade. The first president of "Tabitha" was Janja Baluban, and two other prominent Baptist women from Zagreb were local Russians Aleksandra Švast and Aleksandra Filipović. Other significant women of this period were Rozi Lovrec, Fani Lovrec, Katarina Gasteiger, Beti Bajs, Jozefina Vincetić, Marija Bistrović and Paula Dudović. The article addresses the structure and regulations of the Association, key events, activities, meetings, sermons, theological characteristics, visits to sister associations in the country in the period before and during the Second World War. The Association ceased with its activities and stopped functioning sometime after the end of the Second World War for no discernable reasons.

The study affords an insight into a significant aspect of existence and work of a minority religious community in Zagreb. It has made use of all available sources of information, such as written sources (meetings' minutes, letters, reports, articles), oral sources (recollections from interviews) and photographs.

PRILOG
ЪВИГОС

